

Poglavlje 4

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava – Kratka povijest pristupa Vijeća Europe²⁶

1. Polazišta

Vijeće Europe najstarija je europska organizacija. Uspostavljeno je 1949. kao odgovor na posljedice Drugog svjetskog rata s primarnim ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava, demokracije i vladavine prava u Europi. Njegova djelatnost obuhvaća mnoga područja, uključujući kulturu i odgoj i obrazovanje. U razdoblju od 50 godina pokrenulo je niz projekata suradnje u odgoju i obrazovanju s namjerom poticanja kulture demokracije i ljudskih prava diljem Europe.

Početkom 1990-ih, kao rezultat procesa pristupanja novih demokracija središnje i istočne Europe, Vijeće Europe prošlo je kroz značajnu preobrazbu: članstvo u Organizaciji se u razdoblju od 10 godina više nego udvostručilo. U takvim vremenima promjene bio je nužan sistematičniji rad na učenju o demokraciji. 1997. predsjednici i premijeri država članica Vijeća Europe pokrenuli su novi projekt, *Obrazovanje za demokratsko građanstvo*. Otada je ovaj projekt doživio značajan rast i razvio snažnu dimenziju ljudskih prava te danas nosi ime *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*.

Pokretanjem ovog projekta vlade europskih država dale su do znanja da ljudi trebaju učiti kako postati demokratskim građanima te da im te vještine nisu urođene. Krajem 20. stoljeća europska su se društva suočila s nizom problema, kao što su politička apatija, migracijski pokreti s posljedicom sve izraženije socijalne raznolikosti, ekološke prijetnje i porast nasilja. Namjera pokretanja *Odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava* bila je doprinijeti rješavanju takvih pitanja. **Cilj *Odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava* je promicanje aktivne participacije građana u društvu kroz cijeli njihov život, odgovornost, solidarnost, uzajamno poštovanje i dijalog.** I upravo se u sklopu tog jedinstvenog paneuropskog okvira Vijeća Europe zadnjih 13 godina sastaju najveći stručnjaci u tom području iz cijele Europe kako bi radili na ovim pitanjima.

2. Rezultati projekta *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava*

Prve su godine projekta bile posvećene definiranju koncepata. Izdano je nekoliko temeljnih publikacija o nužnim strategijama i vještinama za prakticiranje demokratskog građanstva. 2002. je Odbor ministara Vijeća Europe usvojio Preporuku o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo - Preporuka Rec (2002)12. Bio je to prvi politički tekst izdan na ovu temu na europskoj razini (drugi veliki tekst bio je Povelja Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava²⁷). U sklopu te preporuke se navodi da odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo treba biti "u središtu procesa donošenja politike i reformi odgoja i obrazovanja".²⁸

2002. uspostavljena je mreža koordinatora odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava, sastavljena od po jednog predstavnika kojeg imenuje svaka država članica, s namjerom olakšavanja razmjene i međusobne suradnje država članica u tom području. Ta je mreža uskoro postala od neprocjenjive važnosti za razvoj i promicanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Određeni su projekti implementirani u regije poput jugoistočne Europe. Vijeće Europe proglasilo je 2005. godinu Europskom godinom građanstva u odgoju i obrazovanju pod sloganom "Učimo i živimo demokraciju". To je označilo poseban trenutak podizanja svijesti o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Gotovo sve zemlje članice sudjelovale su u tom procesu na ovaj ili onaj način, a povratne informacije raznih partnera bile su izrazito pozitivne.

²⁶ Autor: Ólöf Ólafsdóttir, izvršna direktorica Uprave Vijeća Europe za obrazovanje i jezike.

²⁷ Povelja Vijeća Europe o Odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i odgoju i obrazovanju za ljudska prava usvojena u sklopu Preporuke CM/Rec (2010.) 7 Odbora ministara.

²⁸ Preporuka Rec (2002.)12, Odbora ministara Vijeća Europe zemljama članicama o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo.

Međutim, od početka je bilo jasno da visoki prioritet građanskog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovnim politikama zemalja članica nije lagan zadatak, čak ni ako se situacija u pojedinim zemljama znatno razlikuje. Definiranje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava kao ključnog cilja odgojno-obrazovnih sustava podrazumijeva novu filozofiju u smislu metodologije i organizacije rada. Studije provedene u okviru projekta, uključujući i *Sveeuropsku studiju o politici odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo*²⁹, ukazivale su na jaku potrebu za praktičnim instrumentima koji bi pomogli premostiti politiku i praksu. Slijedom toga su prioriteti projekta od 2006. do 2009. bili pripreme instrumenata i pomagala, razmjena dobre prakse i jačanje suradnje unutar država članica i među njima. Postojala su tri glavna područja rada: razvoj politike, obuka odgojno-obrazovnih stručnjaka i demokratsko upravljanje odgojno-obrazovnim ustanovama. Vijeće Europe je za sva područja razvilo niz praktičnih instrumenata poput ove serije priručnika za nastavnike.

U svibnju 2010., dugi niz godina u prethodnom tekstu rezimiranog rada kulminirao je usvajanjem Povelje Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i odgoju i obrazovanju za ljudska prava usvojene u okviru Preporuke CM/Rec (2010.) 7 Odbora ministara svih 47 država članica Vijeća Europe). U godinama koje slijede, ovaj će dokument predstavljati važnu referentnu točku za cijelu Europu, kao i temelj daljnjeg rada Vijeća Europe na tom području.

²⁹ Bîrzea et al. (2004.), *All-European Study on EDC Policies* (Sveeuropska studija o politici odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo), Council of Europe Publishing, Strasbourg

3. Praktični instrumenti

3.1. Paket odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Vijeće Europe razvilo je različita pomagala koja obuhvaćaju ključne informacije o raznim aspektima povezanim s integracijom odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u odgojno-obrazovne sustave. Najznačajnija pomagala, nazvana “*Paket odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava*”, su sljedeća:

- Pomagalo 1: Pomagalo za ključna pitanja politike odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava : strateška podrška za donositelje odluka;
- Pomagalo 2: Demokratsko upravljanje školama;
- Pomagalo 3: Pomagalo za stručno usavršavanje učitelja/nastavnika u odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava: okvir za razvoj kompetencija;
- Pomagalo 4: Osiguranje kvalitete odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo u školama;
- Pomagalo 5: Škola-zajednica-sveučilište – partnerstva za održivu demokraciju: Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Europi i SAD-u.

Ove su instrumente razvili stručnjaci država članica Vijeća Europe na temelju povratnih informacija i komentara različitih ciljnih skupina, uključujući koordinate odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Uz navedeni *Paket odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava*, na internetskim stranicama Vijeća Europe dostupan je i velik broj dodatnog materijala (www.coe.int/edc).

Ovi su instrumenti generički. Drugim riječima, ističe se da ih je potrebno prilagoditi različitim situacijama, te razviti i koristiti na način koji najbolje odgovara potrebama pojedine države.

3.2. Šest knjiga na temu odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školskim projektima, nastavnim jedinicama, konceptima, metodama i modelima

U mnogim zemljama, nastavnicima je potrebna pomoć u provedbi odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Iz tog razloga Vijeće Europe razvija niz priručnika za nastavnike na temu građanskog odgoja i obrazovanja.

Knjiga I: *Obrazovanjem do demokracije*

Popratni materijali za učitelje/nastavnike na temu odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Knjiga II: *Odrastanje u demokraciji*

Nastavni planovi za osnovnoškolsku razinu na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Knjiga IV: *Sudjelovanje u demokraciji*

Nastavni planovi za višu srednjoškolsku razinu na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Knjiga III: *Živjeti u demokraciji*

Izvedbeno planiranje i programiranje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za nižu srednjoškolsku razinu

Knjiga V: *Istraživanje prava djece*. Devet kratkih projekata za osnovnoškolsku razinu

Knjiga VI: *Poučavanje demokracije*
Zbirka modela za odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Knjige su objavljene u suradnji sa Sveučilištem za pedagoške znanosti u Zürichu, u okviru Međunarodnih projekata u odgoju i obrazovanju. Švicarska agencija za razvoj i suradnju sufinancirala je priručnike zajedno s Vijećem Europe. Knjiga I, *Obrazovanjem do demokracije - popratni materijali za nastavnike*, prva je u seriji od šest knjiga. Na prethodnoj se stranici može vidjeti pregled svih šest priručnika i njihovih različitih ciljnih skupina.

Priručnici uključuju nastavne jedinice za sve razine odgoja i obrazovanja, s naglaskom na promicanje aktivnog građanstva osposobljenog kroz procese suradničkog i iskustvenog učenja u demokratski ustrojenim školskim zajednicama.

Posebnost je ovih knjiga što su rezultat istinski europskog projekta. Ideja i prva verzija razvijeni su u Bosni i Hercegovini, gdje su mnogi nastavnici i odgojno-obrazovni radnici sudjelovali u razvoju priručnika. Autori i urednici konačne verzije priručnika potječu iz raznih europskih zemalja pa čak i šire. Priručnike su testirali i preradili mnogi ljudi raznih podrijetla i različitih senzibiliteta. Nadamo se da će dobro služiti nastavnicima i učenicima diljem Europe.